UDC 378.015.31:7]:821.161.2-3.09

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-10-222-236

Formation of the Future Teachers-Philologists' Aesthetic Culture by Means of the Artistic Word (Based on the Material of the Novel «Volyn» by U. Samchuk)

Eleonora Palykhata

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University

✉ 2 Maksyma Kryvonosa Str., Ternopil, Ukraine, 46400

E-mail: karpa24@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4995-1184

Date of receipt of the article: October 01, 2019

Article accepted for publication: December 02, 2019

Формування естетичної культури у майбутніх учителів-філологів засобами художнього слова (на матеріалі роману У. Самчука «Волинь»)

Елеонора Ярославівна Палихата

доктор педагогічних наук, професор

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

✉ вул. Максима Кривоноса 2, м. Тернопіль, Україна, 46400

Дата надходження статті: 01 жовтня 2019 р.

Стаття прийнята до друку: 02 грудня 2019 р.

Abstract

The article deals with the current problem of the formation of the future Ukrainian language and literature teachers' aesthetic culture based on the novel «Volyn» by Ulas Samchuk. An analysis of the

scientific and methodological, psychological and pedagogical literature aimed at revealing the writer's moral and ethical worldview, who reflected the aesthetic culture by means of artistic words, was carried out. The system-structural analysis and systematization of the work of fiction materials were used to develop the reader's aesthetic feelings as an organic combination of the observation results over the work characters' life and behaviour. The research includes the future teachers-philologists' work on the characterization of the novel's main characters, who love the land, work on it, and have it as a nursing mother; an attention is drawn to the descriptions of nature, land, sky, countrymen everyday life, love for parents, native land, which are valuable for the reader's aesthetic development and the basis for aesthetic culture formation. The research demonstrates the work on the main characters portraiture characteristics, in particular of Matvii Dovbenko, who is a hardworking, honest, caring master; Nastia, who is the Matvii's wife, helping her husband in the running of the household; Volodka, who is a descendant of a Ukrainian farmer, knew the husbandry, helped his parents on the field and at home, observed a nature, successfully learned the world, but refused to «be a lout» and went his own way. The article reveals the work of future teachers-philologists on the descriptions of the Ukrainian nature, which are specific for a spring, summer, autumn, winter, for a morning, afternoon, evening, night, which by its beauty arouses a feeling of love for everything else, a feeling of patriotism and influences the formation of aesthetic culture. The author of the article draws attention to the personification of the native land that was the meaning of the farmer's life, «the cosmos mystical power». In the author's belief, the thorough characterization of the characters, rural work, together with portraits and landscapes, as a result, influences the formation of the future teachers' aesthetic culture.

Key words: professional training, aesthetics, culture, artistic word.

References

1. Levchuk, L.T. (Ed.). (2010). *Estetyka [Aesthetics]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukraine].

2. Kuzmenko, V.I. (Ed.) (2013). *Istoriia ukrainskoi literatury: XX – pochatku XXI st. [History of Ukrainian Literature: XX – beginning of XXI century]*. Kyiv: Akademydav [in Ukraine].

3. Samchuk, U.O. (1993). *Volyn [Volyn]*. Kyiv: Dnipro [in Ukraine].

Вступ

Формування естетичної культури у студентів педагогічного навчального закладу, особливо в майбутніх учителів української мови і літератури є однією з актуальних проблем сьогодення. В українській літературі XX – поч. XXI століття зросла кількість письменників, що збагатили тематику творів, у яких відображено знедолену рідну країну з її працьовитим народом, розтоптану українською культурою, приниженою українською мовою. Серед них – Улас Самчук, письменник, відомий в Україні і далеко за її межами. У романі «Волинь» він зумів витончено відтворити свої враження від побаченого під час спостережень за навколишньою дійсністю, дав можливість самому собі розібратися в тогочасних обставинах і естетично вплинути на читача, показавши реальний світ, ставлення до природи, до правди життя.

Народжений в чуттєвому оточенні української природи, яка виплекала в ньому естетичні зовнішні і внутрішні почуття, письменник, орієнтуючись у світі прекрасного і потворного, створює гімн українському працьовитому народові, українській багатій і щедрій землі, що годує кожного, хто з любов'ю ставиться до неї. У своєму романі «Волинь» автор відобразив рідну українську землю, важку працю селян на ній, красу кожної пори року, бачив людей, втомлених але веселих, радісних, а часом і сумних. Він чув спів птахів, тремтливі, переливчасті трелі солов'я, насолоджувався і захоплювався ними, чув радісні голоси землеробів, коли земля щедро вродила, чим подякувала селянам за їхню дбайливу працю, піклування про неї, чув сумні розмови і розпач людей після знищених негодою результатів важкої селянської праці. Він дотикався до дерева, до гілочки, до листочків, до травиночки, до землі, до

її плодів, що споживав, відчував запах зораної ріллі, запах квітів, свіжоспеченого хліба, повітря після дощу, запах поту селянина після важкої щоденної праці на цій Богом даній землі. Зовнішні чуття як органічне поєднання результатів спостереження, слухання, дотику, смаку і нюху породили внутрішні почуття письменника, вже значно складніші, що розкрили його морально-етичний світогляд, розвивали естетичну культуру засобом українського художнього слова, емоційним шляхом через любов до рідної землі, українського народу, що впливає на вироблення естетичних почуттів кожного читача.

Аналіз джерел і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Олександр Потебня в українській естетичній школі – один із засновників лінгвістичної естетики. Услід за О. Потебнею, інтерес Дмитра Овсянико-Куликовського торкався «широкого кола проблем процесу створення художніх образів і виявлення прихованих механізмів психіки митця, передусім письменника», «співвідношення категорій «краса» та «істина», специфіка художнього мислення, естетична насолода, міра «розумового (інтелектуального) в естетичному почутті» (Левчук, 2010: 491].

Доробок сьогоднішніх дослідників у контексті вироблення естетичної культури в майбутніх педагогів посідає вагоме місце в українському художньому естетичному екскурсі в теорії літератури. Формування естетичної культури в майбутніх учителів образотворчого мистецтва торкалися дослідники Л.В. Гарбузенко, Н.В. Гатеж, Г.І. Сотська та інші; в майбутніх учителів початкових класів – Н.В. Пилипенко, Т.В. Шмельова, інші; в майбутніх учителів української мови та літератури і зарубіжної літератури у процесі професійної підготовки – В.А. Папушина, Г.В. Красильникова та інші; питання естетичного виховання у творчій спадщині Уласа Самчука досліджувала Наталя Приймас. Незважаючи на вказані студіювання, проблема формування естетичної культури у майбутніх учителів-словесників засобами художнього українського слова має прогалини і потребує подальшого дослідження.

Актуальність дослідження зумовлена недостатньою теоретичною розробкою проблеми формування естетичної культури та порівняно незначною кількістю науково-методичних публікацій; окремими навчально-методичними недоліками в ознайомленні студентів-філологів із творчістю письменника, з аналізом і характеристикою образів роману як джерелом формування естетичної культури; потребами сучасного суспільства у студіюванні важливої педагогічної проблеми – формування естетичної культури у майбутніх учителів української мови і літератури засобами художнього слова.

Мета статті – висвітлити можливості формування естетичної культури у студентів-філологів за матеріалами роману Уласа Самчука «Волинь».

Для досягнення поставленої мети пропонуємо виконати такі **завдання**: *подати* характеристику основних героїв роману, які люблять землю, працюють на ній, ставляться до неї, як до матері-годувальниці; *звернути* увагу на ціннісні для естетичного розвитку читача описи природи, землі, неба, побуту селян, відображені в романі; *висвітлити* засобами художнього слова любов до батьків, до рідного краю, до навчання, що породжує зовнішні і внутрішні почуття і активно сприяє формуванню естетичної культури в майбутніх учителів української мови і літератури.

Матеріал і методи дослідження

В історії української літератури XX – початку XXI ст. творчість Уласа Самчука як письменника займає важливе місце в описі української реальності. Роман «Волинь» С. Лишкевич назвав «епопеєю не лише українського села, але й цілої України (Кузьменко, 2013: 493). Студіювання проблеми формування естетичної культури і виявлення шляхів покращення професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури здійснювалося за допомогою теоретичних (аналіз педагогічної, психологічної і методичної літератури, системно-структурний аналіз, систематизація матеріалів художнього твору) та емпіричних методів наукового дослідження (спостереження, узагальнення

педагогічного досвіду викладачів, з'ясування педагогічних умов формування естетичної культури майбутніх учителів-філологів).

Результати та їх обговорення

У процесі аналізу художнього твору пропонується робота над характеристикою персонажів, їх портретами, пейзажами тощо, що впливає на вироблення естетичних почуттів, формування естетичної культури у майбутніх учителів-філологів і в подальшому – їхніх учнів.

У романі-епопеї У. Самчука «Волинь» як унікальному творі в українській літературі висвітлено велику кількість персонажів і умови їхнього життя, описано красу навколишньої природи, любов до землі, до селянської праці, що сприяли розвитку кожного героя, прививали любов до рідного краю. Це люди «різних соціальних прошарків, політичних уподобань» (Кузьменко, 2013: 493), але найбільш розгорнуто відображені образи Володька Довбенка, його батька Матвія, матері Насті, братів Василя і Хведота, сестри Василинки, інших членів родини, сусідів, видних господарів, священників, учителів та інших.

Викладач пропонує схарактеризувати кожного персонажа твору У. Самчука «Волинь», щоб показати естетичні елементи зовнішності, одягу, поведінки, мовлення, любові до землі, ставлення до самовідданої селянської праці, до сімейних підвалин народного життя.

Студенти-філологи характеризують Матвія Довбенка, якого письменник наділяє рисами справжнього господаря – працюючого, чесного, дбайливого: «робота в його руках горить. Ступить – земля гнеться» (Самчук, 1993:18). Перша жінка, яку Матвій дуже любив, померла, залишивши двоє діточок – Катерину і Василя. Друга жінка, Настя, маленька, тендітна, була справжньою помічницею чоловікові у веденні домашнього господарства – обходила город, корову, свині, кури, гуси, доглядала дітей, готувала їсти, прала, шила, латала. Було, що й сперечалася зі своїм чоловіком, у час сварки називала його дубом, ведмедиськом, слониськом; народила трьох дітей – Володька, Хведота і Васили-

ну, любила їх, задумувалася над їхньою долею. Особливо тепло описує письменник материнський погляд: «в очах вичувалося стільки любові» до дітей, «стільки великої, неповторної, матірньої любові, що світ, навіть коли б його одним великим злом вважати, то задля однієї крапельки тієї любові варто жити» і на «схили життя відійти у вічність». «Велична, благословенна любов матері!» «Будь благословенна!» (Самчук, 1993:159) – завершує письменник свої роздуми про проникливу силу материнського погляду, глибокої материнської любові.

На практичних заняттях студенти з'ясовують, що прообразом головного героя роману «Волинь» Володька став сам письменник. У романі він показаний, як помічник батьків, який з раннього дитинства пас корів і вже в дошкільному віці його все цікавило, передусім те, куди тече річка, яке це море, які це великі міста тощо. Хлопчик намагався дійти до гирла річки, але йому завадив чотирирічний брат, який втомився, не мав сили йти далі і надоїдливо плакав. Повертаючись із цієї мандрівки, діти мало не потонули в болоті і Володько зрозумів, що йому не бачити, куди тече річка. Особливо Володько любив слухати різні життєві історії, що розповідали у сільському млині завізники, які чекали своєї черги, щоб змолоти зерно. Інтерес був настільки глибоким, що він навіть не відчув, наскільки змерз у ноги, тому зразу ж на наступний день і місяцями після не міг на них стати й ходити. Володько спостерігав за природою: хмарками, квітами, травою, усією живністю, що була в господарстві. Він прагнув учитися і за допомогою старшого брата Василя вивчив грамоту ще задовго до школи. Звертаємо увагу на те, що мати, яка самовіддано любила сина, часто говорила про нього зневажливо, наприклад, «мрійник задріпаний», «кордулення» (Самчук, 1993:436) зверталася «небораче», «смаркачу», «потицюху», «замороко», «волоцюго», «чудовисько» (Самчук, 1993:123). Батько ж, розсердившись, що син не припилював корову, яку мав пасти, і яка з'їла всю капусту з городу, чим позбавив сім'ю споживати її взимку, суворо карає сина і називає його «паршук». Незважаючи на це, Володько поважав

батька, деколи йому навіть хотілося поцілувати його руку. Особливо він «чув серцем свою матір, щось в ній було таке дивне, таке величне і святе. І хотілось йому до неї молитися» (Самчук, 1993:199).

Під час аналізу характеристик братів студенти відзначають, що Володько «зняюковів, на нього найшло дивне, незбагнуте почуття, якого він не може висловити» (Самчук, 1993:179), коли Хведот повідомив, що мама знайшла маленьку дівчинку. Сидів Володько і дивився на сестричку, на «малесеньке, розміром у кулачок, якоїсь червоної барви, головеня. Очі тісно затиснуті, ледь помітний, з білим дрібненьким мачком, носик, усточка інколи ворущаються, ніби вони ссуть» і «відчув до того сотворіння велику любов. Щось сильне і тривале увійшло до його серце, щось таке, що він понесе через усе життя» (Самчук, 1993:179).

Студенти мають завдання схарактеризувати Володька з різних боків: ставлення до батьків, до навчання, до праці на землі, до брата і сестрички, до життя взагалі. У результаті студентка подає інформацію: «Цікавість до живої і неживої природи, любов до неї, до батьків, до братів і сестрички, до науки виділяли Володька серед ровесників, впливали на світогляд, на вибір місця під сонцем. Він – нащадок українського хлібороба, який знав хліборобську працю, сам допомагав батькам на полі і вдома. Володько перший зі свого оточення відмовився «бути мужиком» і пішов власною дорогою, яку вимріяв своїм прагненням побачити світ, впізнати нове, незвідане – українську історію про Дніпро, про Січ та хоробрих козаків, про інші землі».

Студенти-філологи вибирають із твору пейзажі, зачитують і аналізують їх. У романі «Волинь» із теплою описано кожну пору доби – ранок, обід, вечір, ніч. Наприклад, з любов'ю змальований початок дня: «Який ранок! Сонце, скрізь сонце, по всіх верхах, по вільхах, по соснах, по дубах. Світ – храм, а в нім засвічено всі свічі» (Самчук, 1993:200), «сонце ... сходить не так, як завжди, ліс стоїть бадьоріше, поле майорить, мов прапор святочний, небо синє, таке синє, аж ніяково ...», «довкруги білі ромашки і сині

дзвіночки, на них падає ранішнє сонце» (Самчук, 1993:166). Ніч має свої барви, свою таємничість, свою силу: «чорна, весняна, як оксамит», «чудесна, свіжа, пахуча» (Самчук, 1993:199). Кожне серце зворушать ці описи, збудять зовнішні і внутрішні почуття, які впливатимуть на розвиток естетичної культури читачів.

Зима змальована як «довга, смутна» пора року, коли «снігу наринило, луг засипало» (Самчук, 1993:100); взимку «небо прозоре, місяць великий, червонавий, верби іскряться під інєєм, вітрець східний стриже долиною, місцями горять зорі» (Самчук, 1993:123), «чути, як шерехтять сніжинки» (Самчук, 1993:95). Ці описи сприймаються як відображення естетики природи, що стає підґрунтям формування естетичної культури людських почуттів.

Весна, описана в романі, «робила свої щорічні веремії. Надулася і розлилася річка», «верби бруньки свої розчепірили, садок ожив» (Самчук, 1993:195). «Усе цвіте, все розвивається, усе манить, усе соковите, барвисте, свіже», «ластівки літають», «бджілки гудуть», «рокоче на стрісі лелека», «шпориш з землі витикається і застеляє подвір'я», «глибоке, чисте, синє, ласкаве небо»; «а потім, вечором цілою долиною розлягаються жаб'ячі скреготи. Все, здається, там кричить, навіть дерева, навіть сама земля» (Самчук, 1993:135); «сонце гріє, сосна пахне, килим зеленого жита стелиться вниз, сад квітучий, луг зелений. Хвиля в хвилю, краса в красу і яких тільки барв на всьому, на землі і на небі» (Самчук, 1993:137), «весна дихає пристрасним диханням, шумить лугом вода, а горою сосни. Зорі в небі жевріють ... Земля набрякає, мов жила, що наливається свіжою кров'ю ... Росте нечутно трава» (Самчук, 1993:199).

На літнього Миколи день видався «просто чудовий, рано холодноувато», «дуже свіжо, дуже тихо». Довкола все яскраво-зелене і на всьому стоїть краплиста роса, що переливається кришталем і виблискує промінням сонця», «... здовж річки лежить легкий туман» (Самчук, 1993:141), небо було «глибоке, чисте, синє, ласкаве», «інколи по ньому білі ковтуни хмарин пливуть повільно із заходу на схід», «під синім склепінням» неба «тягнуться довгим ключем дикі гуси» (Самчук, 1993: 135).

Кінець весни, початок літа, «вечорами та ночами ... несеться спів соловейка – розкішний, сильний, барвистий, луннодзвінкий» (Самчук, 1993:144).

Письменник з любов'ю змальовує красу і багатство української природи, зокрема мішаного лісу «і дуби, і липи, і явори, і ясени, і берези», «а скільки під ногами гриба всілякого, топчешся по слизьких, старих бабках з м'якими капелюхами, по білих, твердих хрящах-гірчаках, по рожевих і синіх сироїжках, по червоних білокраплистих мухоморах; «птахи літають поміж гілляччям, шмигають дикі голуби, десь вистукує дятел в дупляву липу, десь дзвінко і лунко кряче крук», чути тут «стукотнечу, те крукання, те воркотання», «галявини з травною високою, і квітами, і суничником» і «чагарники молодих дерев – грабини, дубини, ясенини» (Самчук, 1993:145), а скільки тут птаства усякого, скільки квітів – білі ромашки, бузові дзвіночки, жовті кульбаби, пурпурово-червоні дикі гвоздички, на кушах білі парасольки-повійки» (Самчук, 1993:141), «цвітуть мальви та дикі ружі» (Самчук, 1993:162), «бринять у збіжжі сині голівки моторних волошок, десь-не-десь заборсалось стебло кукілю, справа і зліва підпадьомкають перепелиці і стреко-чуть без перерви коники-стрибунці» (Самчук, 1993:253) – читаєш ці рядки роману і груди наповнюються почуттям щастя, радості, гордості, любові до своєї землі, що породжує наснагу і любов до життя – болючого, розкішного, соковитого (Самчук, 1993:146), що формує естетичну культуру читача.

Осінь, багата і щедра пора року, завжди тішить селянина. Автор описує її, як «розкішну, мов пожежа», «поля вимлівали під тягарем останнього тепла, рілля і стерні зятаглися струнами бабиного літа», «ліси почали поволі розгорятися і горіти незгораємо» (Самчук, 1993:239).

Студенти роблять висновки, що усі пори року, дня, усе життя людини тим чи іншим чином торкається землі, бо людина створена із землі, працює на ній і піде в неї. Особливо земля була змістом життя селянина-трудівника, який успадкував любов до неї, щиро любив її, як свою матір-годувальницю, піклувався, обробляв влас-

ними руками, віддавав їй свою важку працю. Письменник порівнює землю з коханкою, яка «звабливо розпускає свої принади, що по них досхочу йдуть коханці і сиплють плодом, потом, молитвою» (Самчук, 1993:21), він закликає землю плодоносити: «Роди велике, непорочна! Роди, примати всіх родів!» (Самчук, 1993:21).

Студенти перейнялися почуттями любові до землі, яку У. Самчук змальовує у романі «Волинь»: «Земля для всіх і всього», «Земля найбільше щастя – більша за любов, за життя. Земля найбільший скарб – більший за золото і коштовні речі. Земля – сон мільйонів поколінь, казкове привабливе єство, містична сила космосу, наснага слабких і дужих. Золото, краса, любов, молодість і вічний учитель мужності! От що земля» (Самчук, 1993: 252).

Особливу увагу привернули студенти до явища персоніфікації у романі «Волинь»: «Земля тріпалась, мов піймана пташина, розгортала окраси, бриніла барвами» (Самчук, 1993:264), земля тримає «цупкими обіймами» (Самчук, 1993:324), «земля ссала кров упродовж віків з дідів-прадівів» (Самчук, 1993:333), «вітає ця нова земля» (Самчук, 1993:206), під час війни «земля виразно тремтіла» (Самчук, 1993: 376), як відгомін війни, сліди недавніх подій «земля ще не встигла випити рештки розлитої крові» (Самчук, 1993:514), «земля заkostenіла» (Самчук, 1993: 363), «земля стогне тяжким стогоном» (Самчук, 1993:400).

Звертається увага майбутніх учителів-філологів на особливу любов до землі усіх хліборобів того часу і бажання придбати її якомога більше. Вони відзначають, що важка праця Матвія, скерована на здобуття землі, дає йому насолоду, задоволення. Він прагне купити її якнайбільше, віддати їй силу, бо вона дає можливість прогудувати дітей і заробити кошти, щоб придбати ще декілька десятин землі, бути господарем. «Земля належить тому, хто працює і хоче працювати. Так і має бути. Даром ні. Не хочу даром, коли можу купити, а той, хто не може – в рострочку, на виплат. Тільки своє, працю куплене, солодке й дороге. Не оповажся робити інакше» (Самчук, 1993:396). За таку наполегливість і працьовитість Матвія поважали усі маєтні господарі, рахувалися з його думкою, при-

слухалися. Як батько, так і син тонко відчують душу землі. «Володько чує цю землю, бачить її красу, її радість і горе ... ціле єство повне вдячності до цього кляпця великої своєї батьківщини» (Самчук, 1993:409), «цілуй землю ту, в якій корінь твій і бийся за неї зо всіма», – наголошує автор (Самчук, 1993:533). Володько заявив батькові, що хіборобом він не буде, але його бентежили думки чи знайде він місце на землі. Перед ним постала проблема цивілізаційного вибору – «схід чи захід». Вагався, придивлявся, читав, слухав, спостерігав – і вибрав те, чого ще не бачив, що йому мало відоме, вибрав надію на краще майбутнє і це для нього був Захід – нові дороги, люди, почуття, враження від цього далекого й невідомого світу, де йому судилося жити і завершити свій життєвий поступ.

Естетика думки, естетика слова, багатство мовлення, колорит мовлення і мислення волинян спостерігається у використанні ними прислів'їв, приказок, наприклад: «не постукаєш – не відчинять» (Самчук, 1993:160), «хто шукає – знаходить» (Самчук, 1993:160), «під лежачий камінь і вода не тече» (Самчук, 1993:160), «аби лихо тихо» (Самчук, 1993:195), «що вб'єш, то в'їдеш» (Самчук, 1993:209), порівнянь «мовчить, мов той камінь» (Самчук, 1993:171), «розкішна, мов пожежа», «це не війна, а правдивий Страшний Суд» (Самчук, 1993:377) впливає на формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури.

Висновки

Пейзажі, портрети героїв роману, їхні вчинки, любов до праці, до рідної землі, дбайливе ставлення до неї, повага до батьків породжують естетичні почуття, що, відповідно, мають здатність формувати естетичну культуру студентів-філологів засобами художнього слова, виховувати особистість у кращих українських традиціях, на кращих прикладах художньої літератури, бачити прекрасне, що хвилює серце й душу. Зміст твору «Волинь» відповідає сьогоденню, оскільки зараз обговорюються питання продажу землі, яку зможуть дозволити собі викупити лише великі компанії і зовсім не з метою так каторжно і віддано працювати на ній, як Матвій, а

для подальшого збагачення. А також сьогодні перед сучасною молоддю постає таке ж питання, як і перед Володькою – залишитися тут, працювати за копійки і животіти, не сподіваючись ні на що, чи податися на захід і теж тяжко працювати, хоч в неволі, на чужині, але з можливістю принаймні сподіватися на краще. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у проведенні аналізу змісту інших творів художньої літератури, що уможливило формування естетичної культури у майбутніх учителів-словесників.

Література

1. *Естетика*: підручник / за заг. ред. Л.Т. Левчук. 3-тє вид, допов. і переробл. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 520 с.
2. *Історія української літератури: XX – початку XXI ст.*: навч. посіб. у 3 т. / за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. Т. 1. 592 с.
3. Самчук У.О. *Волинь*: роман у трьох частинах. Київ: Дніпро, 1993. Т. 1. 573 с.

Палихата Е.Я.

Формування естетичної культури у майбутніх учителів-філологів засобами художнього слова (на матеріалі роману У. Самчука «Волинь»)

Висвітлено актуальну проблему формування естетичної культури у майбутніх учителів української мови і літератури за романом Уласа Самчука «Волинь». Здійснено аналіз науково-методичної та психолого-педагогічної літератури, спрямованої на розкриття морально-етичного світогляду письменника, який відобразив естетичну культуру засобом художнього слова. Використано системно-структурний аналіз і систематизацію матеріалів художнього твору для вироблення естетичних почуттів читача як органічного поєднання результатів спостереження над життям і поведінкою

персонажів твору. Проведено роботу майбутніх учителів-філологів над характеристикою основних героїв роману, які люблять землю, ревно працюють на ній, мають її за матір-годувальницю. Звернено увагу на ціннісні для естетичного розвитку читача описи природи, землі, неба, побуту селян, любов до батьків, рідного краю, що є основою формування естетичної культури. Продемонстровано роботу над портретними характеристиками головних героїв твору, зокрема: Матвія Довбенка, справжнього господаря – працювитаго, чесного, дбайливого; Насті – дружини Матвія, помічниці чоловіка у веденні домашнього господарства; Володька, нащадка українського хлібороба, який знав хліборобську працю, допомагав батькам на полі і вдома, спостерігав за природою, успішно пізнавав світ, але відмовився «бути мужиком» і пішов власною дорогою. Відображено роботу майбутніх учителів-філологів над описами української природи, характерними для весни, літа, осені, зими, для ранішньої, денної, вечірньої, нічної пори, що своєю красою збуджує почуття любові до всього навколишнього і впливає на формування естетичної культури. Обговорено питання персоніфікації рідної землі, що була сенсом життя хлібороба, «містичною силою космосу». Як результат, ретельна характеристика персонажів, селянської праці і пейзажів впливає на формування естетичної культури майбутніх учителів-словесників.

Ключові слова: професійна підготовка, естетика, культура, художнє слово.

Палыхата Э.Я.

Формирование эстетической культуры в будущих учителей-филологов средствами художественного слова (на материале романа У. Самчука «Волынь»)

В статье освещена актуальная проблема формирования эстетической культуры в будущих учителей украинского языка и ли-

тературы по роману Уласа Самчука «Волынь». Произведён анализ методической, психологической, педагогической литературы, касающийся морально-этического мировоззрения писателя, который отразил эстетическую культуру средством художественного слова. Использованы системно-структурный анализ материалов романа, определены лучшие черты главных героев, которые любят землю, самоотверженно работают на ней. Сосредоточено внимание на описаниях природы, земли, неба, быта крестьян, любви к родителям, что выступает основой формирования эстетической культуры. Обсуждены вопросы персонификации родной земли, которая была смыслом жизни земледельца, «мистической силой космоса». Как результат, характеристика персонажей, крестьянского труда, пейзажей влияет на формирование эстетической культуры будущих учителей-словесников.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, эстетика, культура, художественное слово.